

(Київ, Національний університет харчових технологій)

ЯК ЗБЕРЕГТИ І ПІДТРИМАТИ ПОТЯГ ДО ЗНАНЬ У СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Висвітлена роль знань у свідомості людини. Аналізуються проблеми зменшення потягу до знань сучасної молоді та наведені ряд рекомендації щодо зупинки цього фатального процесу для людства.

***Ключові слова:** явища свідомості та самосвідомості; знання; прогресивний розвиток суспільства.*

Обсуждается роль знаний в сознании человека. Анализируются проблемы уменьшения стремления к знаниям современной молодежи и приведены ряд рекомендаций, как остановить этот фатальный для человечества процесс.

***Ключевые слова:** явление сознания и самосознания; знания; прогрессивное развитие общества.*

The article describes the role of knowledge for human consciousness, analyses the problem of reducing the attraction of knowledge for modern youth and provides a series of recommendations on how to stop this fatal process for humanity.

***Key words:** phenomena of consciousness and self-awareness, knowledge, progressive development of society.*

Розглянемо причини виникнення і можливі наслідки не подолання проблеми зменшення інтересу молоді до **знань**. Почнемо з природної сутності людини, яка дозволила їй значно випередити інші біологічні істоти на планеті Земля – це здатність здобувати і накопичувати потрібні для існування **знання**. Тільки людина має можливість запам'ятовувати, аналізувати і використовувати величезні об'єми інформації про оточуючий світ. Так виникло таке загадкове і величне явище природи як свідомість людини, основною і визначальною

частиною якої є **знання**. Для цього за тисячі років еволюції були напрацьовані чудові механізми накопичення і використання знань, які розглянемо у наступних розділах, але сьогодні виникли певні проблеми у цьому доленосному процесі для майбутнього людства.

По-перше, в останнє десятиліття маємо явний інформаційний вибух, коли виникає все більше нової інформації, значна частина якої є непотрібною або навіть шкідливою для прогресивного розвитку людства.

По-друге, загальна кількість всієї інформації почала перевищувати біологічні можливості мозку людини, що призводить до втрати **знань**, психічних захворювань, потягу до містики, всіляких релігій тощо.

По-третє, багатовікова заборона наукового дослідження явища свідомості людини, недостатній розвиток когнітології та інших відповідних наук призвело до недостатньої готовності людства до подолання наслідків сучасного інформаційного вибуху.

По-четверте, почалося масове передавання розумових функцій комп'ютерній техніці, яка за обсягами пам'яті та швидкістю обробки даних вже сьогодні набагато перевищує фізіологічні можливості людини [1].

Навіть цих чотирьох проблем достатньо для звернення уваги всієї сучасної науки на дану ситуацію, яка повинна бути оперативно вирішена за всіма відповідними напрямками, одним з яких є всіляке підвищення інтересу молоді до потрібних **знань**.

Основна частина. Далі зупинимося на значенні знань у сучасному розумінні явища свідомості людини і нарешті сформулюємо можливі шляхи стимулювання потягу студентів до **знань** за допомогою наявних сьогодні освітніх засобів. Спочатку проаналізуємо існуючі в літературі та Інтернеті визначення поняття свідомості та наявні гіпотези щодо механізмів цього головного для людства явища. Наприклад, під «свідомістю» у сучасній психології прийнято розуміти такий спосіб відображення об'єктивної дійсності в психіці людини, при якому досвід суспільно-історичної практики людства служить зв'язуючою, опосередкованою ланкою між довкіллям людини та її внутрішнім світом.

Способом існування свідомості є **знання**, складовими частинами якого виступають такі пізнавальні процеси, як: відчуття, сприйняття, пам'ять, уява, мислення. Ще однією складовою свідомості служить самосвідомість, здатність розрізнення суб'єкта та об'єкта. До цієї ж категорії належить і самопізнання, притаманне тільки людині. Свідомість, за К. Марксом, неможливо без усвідомлення цілей будь-якої діяльності, а неможливість здійснення цілеспрямованої діяльності видається порушенням свідомості. Останнім компонентом свідомості вважаються людські емоції, які проявляються в оцінці як громадських, так і міжособистісних відносин. Так, розлад емоційної сфери (ненависть до раніше коханої людини) може служити показником порушення свідомості.

Інші школи пропонують свої концепції категорії свідомості, сходяться в оцінці свідомості як процесу відображення реальності органами перцепції і реалізації його складових (відчуттів, уявлень і почуттів) на рівні апперцепції, але розходяться у механізмах:

- Структуралісти виводять природу свідомості з самої свідомості, намагаючись виділити базові елементи, але стикаються з проблемою вихідної позиції носія свідомості вже на рівні визначення;
- Функціоналісти намагалися розглядати свідомість як біологічну функцію організму і прийшли до висновку про її неіснування, «фікції» свідомості (У. Джеймс);
- Гештальт-психологія вважає свідомість підсумком складних перетворень за законами гештальта, але не може пояснити самостійну активність свідомості (К. Левін);
- Діяльнісний підхід не розділяє свідомість і діяльність, тому що не може виділити результати (навички, стану тощо) з передумов (цілі, мотиви);
- Психоеаналіз вважає свідомість породженням несвідомого, витісняє конфліктуючі елементи в область свідомості;
- Гуманістична психологія не змогла створити виразної концепції свідомості («Свідомість є те, що воно не є, і не є те, що воно є» — Ж.-П.Сартр);

- Когнітологія вважає свідомість частиною логіки процесу пізнання, не включаючи цю категорію в конкретні схеми когнітивних процесів [2,3];
- Культурно-історична психологія — визначає свідомість як основну умову і засіб оволодіння собою, вважаючи мислення і афект частинами людської свідомості (Л. С. Виготський).

Свідомість – це одне з основних понять філософії, соціології і психології, яке означає здатність ідеального відтворення дійсності, а також специфічні механізми і форми такого відтворення на різних його рівнях. Свідомість виступає в двох формах: громадській і індивідуальній. Через складність феномену свідомості кожна з комплексу відповідних наук вносить певну специфіку в самий підхід до визначення цього явища. У філософії за матеріалістичного підходу до вирішення питання про первинність буття або свідомості, свідомість розглядається як усвідомлене буття, як відношення "Я" до "не Я", як властивість високоорганізованої матерії, що полягає в психічному віддзеркаленні дійсності, як суб'єктивний образ об'єктивного світу. У цьому сенсі під свідомістю розуміють вищу форму психічного віддзеркалення, властиву суспільно розвиненій людині. При соціологічному підході свідомість розглядається як духовне життя суспільства у сукупності усіх її форм (наука, філософія, мистецтво, моральність, релігія, соціальна психологія). У психології свідомість також трактується як психічна діяльність, що забезпечує узагальнене і цілеспрямоване віддзеркалення зовнішнього світу, виділення людиною себе з довкілля і протиставлення себе йому як суб'єкта об'єкту.

У історії філософії дослідження проблеми свідомості йшли двома шляхами. Перший полягав в описі способів, якими речі дані у свідомості (опис феномену, явища свідомості). Другий - пояснював, як можлива само свідомість, тобто пояснював сам феномен свідомості. У філософії античності і Нового часу ці способи не розрізнялися, а тому вважалося, що якщо описано, як речі існують у свідомості, то питання про її природу вичерпане. Філософія, описуючи спосіб існування речей у свідомості, "розтягувала" в часі і просторі акт свідомості шляхом виділення таких його "кроків", як відчуття, сприйняття, представлення. Філософи вважали, що головною умовою можливості появи

індивідуальної свідомості є здатність сформулювати судження "Я є" ("Я мислю, отже, існую", Декарт). Гегель писав, що свідомість є відношення "Я" до світу, але таке відношення, яке доведене до протиставлення і про яке "Я" знає.

Процес формування образу у свідомості - це одночасно процес виділення людиною себе з навколишнього світу, протиставлення себе цьому світу. Маючи образ, людина розрізняє себе і світ. Таке розрізнення і є умова можливості свідомості. Виділення свого "Я" з природи, його протиставлення природі і є початок свідомості. При цьому слід зрозуміти, що цей етап у свідомості не є самосвідомістю. Річ у тому, що образ - це той стан людини, в якому їй стає доступний зовнішній світ. Зміст образу ототожнюється із змістом тільки предметів і речей зовнішнього світу. Образ - це результат спрямованості уваги людини на зовнішній світ, зовні. При цьому людина не зосереджується на самій собі, на своєму внутрішньому світі, що, власне, і є самосвідомість. На цьому етапі свідомості людина знає, що його "Я" протистоїть доквіллю, але не враховує ще того факту, що усі характеристики світу, образи речей і предметів підпорядковані тим процесам і подіям, які відбуваються у його внутрішньому світі на основі вже наявного у нього досвіду. Гегель перший чітко визначив, що свідомість стає самосвідомістю, коли "Я" доходить до осмислення того, що усі визначення зовнішнього світу належать не лише йому як такому, але і тому способу, за допомогою якого сприймає світ його "Я". Самосвідомість - це процес, коли "Я" виявляє свою безпосередню причетність до **знання** про світ, коли "Я" ставить собі питання, чи можуть **знання**, що містяться в досвіді "Я", мати "свободу існувати зовні Я" (Гегель). Свідомість як самосвідомість - це такий стан, коли людині одночасно доступний і зовнішній світ, і він сам. На етапі свідомості без самосвідомості людина визначає своє відношення до світу так: я знаю, я бачу, я відчуваю, я мислю тощо. Але, коли людина говорить "я знаю" - його "Я" ще не має самосвідомості. Формула самосвідомості може бути виражена так: "Я знаю, що я знаю", "я мислю, що я мислю" і так далі. Щоб увійти до стану свідомості як самосвідомості, недостатньо просто мислити, просто відчувати, сприймати, переживати: необхідно якимось "висвітлити" те, що

відбувається в мені, звернути на нього увагу, сконцентрувати увагу на внутрішньому світі людини.

Свідомість як самосвідомість - це дуже складний стан, який важко досягається людиною. Рівень самосвідомості не є константою для усіх людей. Багато хто живе, переважно направляючи свою увагу на зовнішній світ. Їх "Я" не затримується в собі самому, не робить себе предметом свого осмислення. У багатьох просто немає звички, навички зосереджуватися на своєму внутрішньому стані.

Цікаво, що у 20-тому столітті окрім проблеми свідомості і самоусвідомлення постає проблема несвідомого. Це проблема наявності прихованих детермінант свідомості, тобто залежності змісту свідомості від об'єктивних по відношенню до нього чинників, не представлених в досвіді самої свідомості, а тому несвідомих. Відкриття несвідомого, дослідження його структури, впливи на індивідуальне і громадське життя було головною заслугою Зігмунда Фрейда. Для нього несвідомими є багато наших бажань і спонукань. Досить часто проривається несвідоме назовні в гіпнотичних станах, сновидіннях, у окремих деталях нашої поведінки: обмовках, описках, неправильних рухах тощо. Згідно з Фрейдом, психіка людини є взаємодією трьох рівнів: несвідомого, передсвідомого і свідомого. Несвідоме він вважав центральним компонентом, що відповідає суті людської психіки (усе природне, родове, природжене, інстинктивне належить цьому шару психіки), а свідомість – це вікно у доквілля, що є лише особливою інтуїцією, що надбудовується над несвідомим. Третій шар психіки - передсвідомість, або розум в інтерпретації Фрейда, який стоїть на межі несвідомого і свідомістю та здійснює цензуру усіх проявів (бажань) людини. Створена Фрейдом модель особи є комбінація трьох елементів. "Воно" - глибинний шар несвідомого потягу - психічне самозвеличення як основа діяльності індивідів, "Я" - сфера свідомого, посередник між "Воно" і доквіллям, у тому числі, природними і соціальними інститутами. Крім того, існує "Супер-Я" (super-ego) як внутрішньо особова совість, яка виникає як посередник між "Воно" і "Я" в силу постійно виникаючого конфлікту між ними. "Супер-Я" є як би вищою істотою в людині.

Це внутрішньо засвоєні індивідом соціально значущі норми і заповіді, соціальні заборони діючої влади, батьків та інших авторитетів.

За Фройдом, глибинний шар людської психіки функціонує на основі природних інстинктів, "первинних потягів" з метою отримання найбільшого задоволення. В якості основи первинних потягів Фройд спочатку розглядав чисто сексуальні потяги. Пізніше він замінює їх загальнішим поняттям "лібідо", яке охоплює вже усю сферу людської любові, включаючи батьківську любов, дружбу і навіть любов до Батьківщини. Нарешті, він висуває гіпотезу, що діяльність людини обумовлена наявністю як біологічних, так і соціальних потягів, де домінуючу роль грають так звані "інстинкт життя" - ерос і "інстинкт смерті" - танатос. Оскільки в задоволенні своїх пристрастей індивід стикається із зовнішньою реальністю, яка протистоїть йому у вигляді "Воно", в нім виділяється "Я", що прагне приборкати несвідомі потяги і направити їх в русло соціально схваленої поведінки за допомогою "Супер-Я". Фройд не абсолютизував силу несвідомого. Він вважав, що людина може опанувати свої інстинкти і пристрасті і свідомо управляти ними в реальному житті. Завдання психоаналізу, на його думку, якраз і полягає в тому, щоб несвідомий матеріал людської психіки перевести в область свідомості і підпорядкувати своїм цілям.

Наведені вище філософські результати щодо явища свідомості сьогодні зовсім не відповідають потребам науки щодо вирішення проблем, наведених у вступі до нашого повідомлення. Провідні наукові центри світу почали активні дослідження механізмів явища свідомості. Рік тому Президент США виділив 100 мільйонів доларів на сучасний науковий аналіз цього явища і вже отримані вражаючі результати комп'ютерного моделювання зору, слуху, багатьох емоцій та пам'яті конкретних людей. Тут найбільш складною поки що залишається відтворення індивідуальної логіки та формування складних знань людини, проте і тут маємо обнадійливі результати. Вже були поширені заяви відповідних фахівців, що скоро буде вирішена проблема отримання реального безсмертя окремих людей шляхом повного відтворення їх інтелекту і знань комп'ютерними засобами, а смертне біологічне тіло буде зайвим. Таким чином, лише люди з розвиненим інтелектом і потужними знаннями будуть отримувати

право на штучне безсмертя, на можливість спілкування із своїми нащадками у далекому майбутньому.

Далі слід назвати більш наближені до сьогодення заходи та засоби підвищення потягу молоді і, перш за все студентів, до сучасних знань, а також можливі шляхи захисту людей від всілякого інформаційного шуму, що вдало використовується малою купкою можновладців для відволікання пильності людей, коли вони грабують їх загальнонародні природні ресурси, точніше вже залишки цих ресурсів. Результати такого зомбування населення чітко видно всьому світу на прикладі стану людської свідомості у деяких регіонах України, а також багатьох регіонах країн колишнього СРСР, ще багатих на ресурси. Діти можновладців з даних регіонів живуть і навчаються виключно далеко закордоном, де продовжують цінувати **знання**. В історичну епоху колишнього рабовласництва тодішні можновладці і мріяти не могли, що будуть часи, коли людей буде можливо повністю контролювати не тільки на роботі, але і у їх власний час, наданий для відпочинку. Сучасні засоби ЗМІ, особливо телебачення, безсоромно втручається у свідомість людей і тримає її у стані, потрібному для власників певних цілодобових джерел інформації, яка по суті є дезінформацією або відволікаючим шумом.

Висновки. Далі назвемо такі шляхи підвищення інтересу молоді до потрібних **знань**, чітко розуміючи, що це лише мала частина можливих зусиль щодо порятунку інтелекту нашого народу:

1. Підняти рівень пошани і вартість національної інтелектуальної власності до рівня газу, нафти тощо;
2. Використовувати сучасні можливості телебачення та комп'ютерів (особливо планшетів та смартфонів) для передачі школярам і студентам дійсно потрібних знань, для чого нарешті впровадити стандарти е-освіти (E-learning), а потім мобільної m-освіти (M-learning) в Україні;
3. Оперативно створити Національне сховище баз даних та **знань** за основними напрямками життєдіяльності країни з відкритим доступом для населення;

4. Припинити цільове зомбування свідомості молоді непотрібною (шумовою) інформацією, бо несвідомі невігласи ніколи не виведуть країну з наявної всебічної кризи;
5. Всіма державними освітніми засобами, починаючи з дитячих садків і шкіл формувати на несвідомому рівні та у свідомості нашої молоді потребу **знань як головну природню потребу;**
6. Розгорнути підготовку фахівців з когнітології, когнітивної лінгвістики та психології як наукової основи створення національного штучного інтелекту і суттєвого підвищення потягу студентів до знань;
7. Нарешті провести об'єднання так званих академічних (радянських) інститутів з університетами, що забезпечить реальну перевірку здатності так званих вчених до науки, а обдарованої молоді до творчого пошуку, бо не всі випускники шкіл повинні закінчувати університети.
8. Навчати молодь навичкам та методам розвинення самосвідомості як головного шляху формування сучасної особистості для побудови інформаційного суспільства в Україні, яке має стати повноцінною частиною ноосфери нашої планети.

Література

1. Ліщитович Л.І. Побудова баз знань як засіб навчання землевпорядкуванню та кадастру: в сб. Матеріали IV міжнар. наук.техн. конференц. «Політ-2004» -К.: вид.НАУ, 2004, С.121-123.
2. Evans V.A. Glossary of Cognitive Linguistics, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2007. – 239 p.
3. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. – М.:АСТ: Восток-Запад, 2010. – 314 с.